

Солипсическая каузо-модель преступления¹

Проблема и ее актуальность

Проблема, решение которой мы предлагаем рассмотреть, состоит в разрозненности и противоречивости представлений философии и психологии преступления о мотивах и целях преступления, а именно: отсутствие единой мотивационной модели преступления при наличии общих элементов в известных типологиях мотивов и моделях детерминации преступления. Актуальность решения данной проблемы обусловлена отсутствием единой эффективной методологии профилактики и предупреждения преступления на стадии формирования его мотивационной основы.

Анализ последних исследований и публикаций

В литературе по философии и психологии преступления, в которой освещена мотивационная основа преступления, нами рассмотрены и изучены линейные религиозные, метафизические и антропогенные каузо-модели модели преступлений, нелинейная синергетическая модель детерминации преступлений [2, с.460-525], а также типология мотивов преступного поведения [1, с.18-28; 5, с.41-69, 144-175].

Анализ рассмотренных типов мотивов и каузо-моделей преступления показывает, что все они содержат следующие общие для них элементы системы поведения преступника:

- 1) субъект влияния – то, что является источником всякого влияния;
- 2) мотив влияния – противоречие в онтологических представлениях субъекта о мире, фундаментальное нарушение целостности картины мира субъекта;
- 3) объект влияния – то, на что направлено влияние субъекта, чем он управляет;

---

¹ Доклад на Всеукраинской научно-практической конференции "Наука - 2013: состояние и перспективы" в Криворожском отделении Днепропетровского государственного университета внутренних дел 25.04.2013 г.

4) цель влияния – конечный объект влияния как предмет притязаний субъекта.

При этом процесс достижения цели субъектом приобретает преступный характер тогда и только тогда, когда в отношении выбранной цели данный субъект в одностороннем порядке исключает влияние другого субъекта, а именно – рассматривает его как односторонне управляемый объект влияния.

Цель исследования

Выявленные элементы, общие для исследованных типов мотивов и каузо-моделей преступления, обуславливают целесообразность объединения их в единую мотивационную модель преступления и разработки единого подхода к профилактике преступлений путем нейтрализации их мотивационной составляющей.

Основной материал исследования

Формируемая единая мотивационная модель преступления, на наш взгляд, предполагает наличие семи взаимосвязанных элементов, а именно: (1) преступника, мотивируемого (2) противоречивостью его онтологических представлений о мире и о себе к (3) устранению данного противоречия посредством (4) управления предметом притязаний, и (5) жертвы, которую преступник в одностороннем порядке (6) лишает статуса противодействующего ему субъекта и одновременно (7) наделяет статусом подчиненного ему объекта влияния.

Сопоставление указанной мотивационной модели преступления с известными философии и религии онтологическими представлениями человека, выявляет, что данная модель соответствует солипсической онтологической конструкции, согласно которой мир всецело принадлежит человеку, как субъекту, и безраздельно подчинен его воле.

Дальнейшее исследование мотивационной модели преступления, а именно – онтологических оснований насилия, результаты которого уже представлены автором доклада в отдельной публикации [3, с. 10-16], показывает, что данная модель необходимо включает в себя группу генерирующих насилие составляющих фундаментальных представлений человека о мире и о себе. В частности, наблюдается развертывание категориального ряда по солипсическому сценарию: 1) бесконечное,

2) объективное, 3) абсолютное, 4) отрицание, 5) противопоставление. Последовательное развертывание этих категорий в мировоззрении человека и его познавательно-практической деятельности соответствует этапам развертывания мотива совершения преступления.

Как показывает практика [1, с.24-25, 27; 5, с.43, 47, 49], вначале преступник принимает идею беспредельности и применяет ее к своему «Я», например, своей воле, знанию, чувству, действию и т.д. Беспредельность «Я», в свою очередь, обуславливает невозможность его контроля и влияния на него со стороны другого субъекта, в силу относительной ничтожности последнего, как конкретного и конечного, в сопоставлении с абстрактным бесконечным. Формируемый, таким образом, объективный и абсолютный характер беспредельного «Я» обуславливает отрицание воли и влияния другого субъекта, окончательно закрепляя за ним статус страдающего объекта.

В противном случае [1, с.25-27; 5, с.52-53], когда идея беспредельности, в смысле ее неопределенности, применяется к другому субъекту или понятию, определяемому как другой субъект, например, бог, природа, материя, закон, истина и т.п., смена статуса субъекта влияния на объект влияния является основанием оправдания преступления. Преступник апеллирует к своей страдающей объектности, формулируемой в виде обстоятельств непреодолимой силы, аффекта или иного состояния невменяемости.

Приведенные разнонаправленные каузо-модели преступления являются солипсическими. Первая из них соответствует классическому (субъективистскому) типу солипсизма, согласно которому субстанциональным субъектом, порождающим мир, является человек. Вторая – неклассическому (объективистскому) типу солипсизма, согласно которому субстанциональным субъектом, порождающим мир, является не человек, а предмет, явление, понятие, фантастический персонаж.

При этом очевидно, что субъективистский тип солипсической каузо-модели преступления описывает мотивационные основания преступлений активного характера (физическое и моральное насилие, кражи, мошенничество). А объективистский тип той же модели – описывает мотивационные основания преступлений пассивного характера (неосторожность, халатность, соучастие под давлением).

Выводы и предложения

Поскольку в основе солипсической каузо-модели преступления лежит генерирующий насилие категориальный ряд, обуславливающий мировоззренческие установки человека, постольку исследование высказываний последнего в контексте его онтологических представлений позволяет выявлять солипсическую мотивационную основу преступления, отслеживать направление и динамику ее развития, что, в свою очередь, позволяет корректировать указанные онтологические представления, освобождая их от генерирующих насилие составляющих.

Для профилактики преступлений также целесообразно устранять солипсический характер онтологических представлений человека, заменяя двухэлементную онтологическую конструкцию порождающего влияния «субъект – объект» и конфликтного противостояния «субъект – другой субъект» трехэлементной онтологической конструкцией совместно-согласованного влияния «субъект – объект – другой субъект» [4, с.161].

Список использованных источников

1. Антонян Ю.М., Еникеев М.И., Эминов В.Е. Психология преступника и расследования преступлений. Учебное пособие – М.: Юристъ, 1996, – 336 с.
2. Бачинин В.А. Философия права и преступления. Худож.-оформитель Д.Гапчинский. – Харьков: Фолио, 1999. – 607 с.
3. Бондаренко С.В. Критика насилля в сучасній онтології // Вісник Міжнародного дослідницького центру: «Людина: мова, культура, пізнання»: Щокварт. науков. журнал. – 2009. – Том 22 (3). – С.9 – 17.
4. Бондаренко С.В. Повернення онтології до людського досвіду особистого буття // Наука 2009: зб. праць за матеріалами звітної наук.-практ. конф., 28-29 квіт. 2009 р. / М-во освіти і науки України / наук. ред. О.М.Холод. – Кривий Ріг: РВВ ПНЗ «ІДА», 2009. – С.159 – 164.
5. Еникеев М. И. Юридическая психология. – М.: Издательство НОР-МА, 2003. – 256 с.

Солипсична каузо-модель злочину²

Проблема та її актуальність

Проблема, вирішення якої ми пропонуємо розглянути, полягає в розрізненості і суперечності уявлень філософії і психології злочину щодо мотивів та цілей злочину, а саме: відсутність єдиної мотиваційної моделі злочину за наявності загальних елементів у відомих типологіях мотивів і моделях детермінації злочину. Актуальність вирішення цієї проблеми обумовлена відсутністю єдиної ефективної методології профілактики і попередження злочину на стадії формування його мотиваційної основи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

У літературі з філософії і психології злочину, в якій висвітлена мотиваційна основа злочину, нами розглянуті та вивчені лінійні релігійні, метафізичні й антропогенні каузо-моделі моделі злочинів, нелінійна синергетична модель детермінації злочинів [2, с.460-525], а також типологія мотивів злочинної поведінки [1, с.18-28; 5, с.41-69, 144-175].

Аналіз розглянутих типів мотивів і каузо-моделей злочину показує, що усі вони містять наступні загальні для них елементи системи поведінки злочинця:

- 1) суб'єкт впливу – те, що є джерелом всякого впливу;
- 2) мотив впливу – протиріччя в онтологічних уявленнях суб'єкта про світ, фундаментальне порушення цілісності картини світу суб'єкта;
- 3) об'єкт впливу – те, на що спрямовано вплив суб'єкта, чим він управляє;
- 4) мета впливу – кінцевий об'єкт впливу як предмет домагань суб'єкта.

При цьому процес досягнення мети суб'єктом набуває злочинного характеру тоді і тільки тоді, коли відносно вибраної мети цей суб'єкт в

---

² Доповідь на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Наука – 2013: стан і перспективи» у Криворізькому відділенні Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, 25.04.2013 р.

односторонньому порядку виключає вплив іншого суб'єкта, а саме – розглядає його як односторонньо керований об'єкт впливу.

Мета дослідження

Виявлені елементи, загальні для досліджених типів мотивів і каузо-моделей злочину, обумовлюють доцільність об'єднання їх в єдину мотиваційну модель злочину і розробки єдиного підходу до профілактики злочинів шляхом нейтралізації їх мотиваційної складової.

Головний матеріал дослідження

Сформована єдина мотиваційна модель злочину, на наш погляд, припускає наявність семи взаємопов'язаних елементів, а саме: (1) злочинця, що мотивується (2) суперечністю його онтологічних уявлень про світ і про себе до (3) усунення цього протиріччя за допомогою (4) управління предметом домагань, і (5) жертви, яку злочинець в односторонньому порядку (6) позбавляє статусу протидіючого йому суб'єкта і одночасно (7) наділяє статусом підлеглого йому об'єкту впливу.

Зіставлення вказаної мотиваційної моделі злочину з відомими філософії та релігії онтологічними уявленнями людини, виявляє, що ця модель відповідає солипсичній онтологічній конструкції, згідно з якою світ цілком належить людині, як суб'єктові, і неподільно підлеглий його волі.

Подальше дослідження мотиваційної моделі злочину, а саме онтологічних підстав насильства, результати якого вже представлені автором доповіді в окремій публікації [3, с. 10-16], показує, що ця модель необхідно включає в себе групу складових фундаментальних уявлень людини про світ і про себе, що генерують насильство. Зокрема, спостерігається розгортання категоріального ряду за солипсичним сценарієм: 1) нескінченне, 2) об'єктивне, 3) абсолютне, 4) заперечення, 5) протиставлення. Послідовне розгортання цих категорій у світогляді людини і його пізнавально-практичній діяльності відповідає етапам розгортання мотиву скоєння злочину.

Як показує практика [1, с.24-25, 27; 5, с.43, 47, 49], спочатку злочинець приймає ідею безмежності і застосовує її до свого «Я», наприклад, своєї волі, знання, почуття, дії і тощо. Безмежність «Я», у свою чергу, обумовлює неможливість його контролю і впливу на нього з боку іншого суб'єкта, в силу відносної нікчемності останнього, як конкретного і кінцевого, в зіставленні з

абстрактним нескінченним. Формований, таким чином, об'єктивний і абсолютний характер безмежного «Я» обумовлює заперечення волі і впливу іншого суб'єкта, остаточно закріплюючи за ним статус об'єкту, що страждає.

У протилежному випадку [1, с.25-27; 5, с.52-53], коли ідея безмежності, в сенсі її невизначеності, застосовується до іншого суб'єкта або поняття, що визначається як інший суб'єкт, наприклад, бог, природа, матерія, закон, істина і тощо, зміна статусу суб'єкта впливу на об'єкт впливу є основою виправдання злочину. Злочинець апелює до своєї об'єктності, що страждає, сформульованої у вигляді обставин непереборної сили, афекту або іншого стану неосудності.

Приведені різноспрямовані каузо-моделі злочину є солипсичними. Перша з них відповідає класичному (суб'єктивістському) типу соліпсизму, згідно з яким субстанціональним суб'єктом, що породжує світ, є людина. Друга – некласичному (об'єктивістському) типу соліпсизму, згідно з яким субстанціональним суб'єктом, що породжує світ, є не людина, а предмет, явище, поняття, фантастичний персонаж.

При цьому очевидно, що суб'єктивістський тип солипсичної каузо-моделі злочину описує мотиваційні підстави злочинів активного характеру (фізичне і моральне насильство, крадіжки, шахрайство). А об'єктивістський тип тієї ж моделі – описує мотиваційні підстави злочинів пасивного характеру (необережність, халатність, співучасть під тиском).

Висновки і пропозиції

Оскільки в основі солипсичної каузо-моделі злочину лежить категоріальний ряд, що генерує насильство, обумовлює світоглядні установки людини, остільки дослідження висловлювань останньої в контексті її онтологічних уявлень дозволяє виявляти солипсичну мотиваційну основу злочину, відстежувати напрямок та динаміку її розвитку, що, у свою чергу, дозволяє коригувати вказані онтологічні уявлення, очищуючи їх від складових, що генерують насильство.

Для профілактики злочинів також доцільно усунути солипсичний характер онтологічних уявлень людини, замінюючи двоелементну онтологічну конструкцію, що породжує вплив «суб'єкт – об'єкт» і конфліктне протистояння «суб'єкт – інший суб'єкт», трьохелементною онтологічною конструкцією спільно-узгодженого впливу «суб'єкт – об'єкт – інший суб'єкт» [4, с.161].

Список використаних джерел

1. Антонян Ю.М., Еникеев М.И., Эминов В.Е. Психология преступника и расследования преступлений. Учебное пособие – М.: Юристъ, 1996, – 336 с.
2. Бачинин В.А. Философия права и преступления. Худож.-оформитель Д.Гапчинский. – Харьков: Фолио, 1999. – 607 с.
3. Бондаренко С.В. Критика насилля в сучасній онтології // Вісник Міжнародного дослідницького центру: «Людина: мова, культура, пізнання»: Щокварт. науков. журнал. – 2009. – Том 22 (3). – С.9 – 17.
4. Бондаренко С.В. Повернення онтології до людського досвіду особистого буття // Наука 2009: зб. праць за матеріалами звітної наук.-практ. конф., 28-29 квіт. 2009 р. / М-во освіти і науки України / наук. ред. О.М.Холод. – Кривий Ріг: РВВ ПНЗ «ІДА», 2009. – С.159 – 164.
5. Еникеев М. И. Юридическая психология. – М.: Издательство НОРМА, 2003. – 256 с.